

de ont-
het volk
heeft een
hten nobel
„heilige“
laarom het
t de Paus
ervorming
ervormers
Christus,
aren met
hun buik
g niet erg
e de reden
den te loo-
de verwar-
por andere
verwipten
leiding der
t bedorven
dermidelen
grondslagen
die hooren,
e u, die
t k w a d e
opstandige
reden her-
n werkelijk
0 zelfs, dat
ttend door
den geest
er moderne
t, voorheen
tijdsvoeren,
is te voor-
lijk tot een
hebben; n.l.
ervolgans
n eindelijk
rijheid, het
chtig der
d nog niet
e historie
wing van
wel niet
dt. Reeds
rmers de
n vorsten
t „banden
n anderen
der zeden
was niet
testanten,
is van de
ste wijze
t: toestand
de landen
e, en met
loor zijn
ang vond,
oen rijzen.
en terecht
t van den
ericht van
ijn dagen,
mannen,
eil gehad
e balling-
en brand-
orgesteld
s, bezield
die van
rger dan
een slag
i en mar-
en be-
ant tegen
gestorven
eer tegen
t veront-
n ze niet
cliek uit-
vluchten
te aan-
ne uitval
vluchten
rum, dat
an Phil. 3
erandere
k niets,
en gaat,
Apostel,
n dagen,
mers, en
ijn, John
edeloore
eén lijn
laasbode,
et recht
over de
n in hun
een ver-
niet op,
uitspraak
aar over
mers en
oonlijke
de ver-
der onder
zuchtige
deel van
geleid,
ben tocht
en hout,
enkelen,
gemeen-
pausen
fillaren
hijlende
geleid?
an ook
aan, en
t is, zal
ing het
weg te
te meer
s in de
gen den
t onge-
ook bij
g, tocht
odeloos
rop de
was dit
ans uit
ocalitie

van Rome en Dordt", toont genoeg, hoe men hier niet voorsichtig genoeg kan wezen, zal het vuur van antipapisme niet weer ontbranden evenals door de ongelukkige encyclic van 1853.

En hier komt nog iets bij. Er is een tijd geweest, dat de roomsche en protestantsche geschiedschrijvers — er is van beide zijden even erg gezondigd — door het ophalen van allerlei chroniques scandaleuses van Pausen of Hervormers elkaar over en weer afbreuk trachten te doen. Allengs heeft echter historische waarheidszin over deze dogmatische vooroordeelen de overwinning behaald. En even goed als protestantsche geschiedschrijvers als van Ranke aan menige pausafel voor goed een einde hebben gemaakt en op de betrekkelijke verdienste van het pausdom de aandacht hebben gevestigd, zoo hebben ook jongere roomsche geschiedschrijvers menige lasterlijke legende, die omtrent de Hervormers in omloop was, als leugen gebrandmerkt. Daarom te meer zouden we het betreuren, wanneer de Paus door zijn woord voedsel schonk aan een geschiedbeschouwing, die voor de rechtbank der historie reeds lang als onwaar en den man van wetenschap onwaardig is afge- wezen.

Treestafel.

1. C. F. GRONEMEIJER, emeritus predikant, PASTORALE ONDERONJES, Tweede wijk vermeer- derde druk. Haarlem. — H. D. Tjeenk Willem en Zoon — 1910.

"In Boek bepaaldelijk geschreven ten behoeve van hervormde, maar waar ook gereformeerde predikanten wel wat uit leeren kunnen.

Dr. GRONEMEIJER gaf zijn PASTORALE ONDERONJES het eerst in het licht in het jaar 1891, toen hij nog predikant bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam was. Het boekje werd met sympathie ontvangen en was reeds binnen de twee jaren uitverkocht.

Thans, emeritus geworden, zendt de heer GRONEMEIJER den tweeden druk, met een zevental nieuwe onderonjes vermeerderd, in het licht. Zoals het nu voor mij ligt bevat het XLII korte opstellen, waarin de schrijver losse op- merkingen geeft, over een en ander dat in het pastorale leven voorkomt.

Het is, wijl het niet novellistisch of belle- tristisch, ook heel iets anders dan b.v. van KORTVELD'S PASTORIE VAN MASTLAND, maar draagt nog veel minder het karakter van een veramelend tractaat uit: de THEOLOGIA PRACTICA, zoals wij vroeger zeiden en de heer GRONEMEIJER nog zegt, of uit: de LEEER DER AMTELIJKE VAKKEN zoals wij tegenwoordig zeggen.

De titel geeft het wesen er zoo recht goed van aan. Dit boekje tocht, dat noch literaire, noch wetenschappelijke pretentie maakt, draagt een bij uitstek vertrouwd karakter.

Hier is een predikant aan het woord van niet alleen vele diensjaren, maar ook van veel ervaring, en hij spreekt tot zijn medebroeders, vooral tot de jongeren onder hen, van de dingen die alzo voorkomen en kunnen voorkomen in het herderlijk leven. Hij doet dat hartelijk, vertrouwdelijk, zoals wij spreken wanneer wij onder ons zijn en dus niet ieder woord eerst hebben te wiken en te wegen.

Dr. Gronemeijer spreekt alzo, als in een kring van predikanten, voor predikanten.

Zoo wil dit boek gelezen en beoordeeld.

En al spreekt hij nu ook in voor hervormde predikanten, ook gereformeerde mogen wel eens luisteren naar wat hij zegt, om met veel van wat hij zegt ook tot hun „opwekking en bemoeiding“ bij het herderlijk werk hun voordeel te doen.

Al maakt dit boekje geen literaire of weten- schappelijke pretentie, toch is de vorm goed en de stijl wel verzorgd. Wat mij daarbij ook bijzonder welvondig aandoot is, dat GRONEMEIJER de dingen zoo dood-eenvoudig, zoo heel natuur- lijk zegt. De inhoud is ook heel gewoon; zoo nergens scherpe definities, kunstige divisies en logische deducties uit allerlei soort van principia; maar zonder dat alles toch meestal, met al zijn gewoondheid, wel interessant.

Ik doe hier en daar uit wat ik bij de lezing aanschafte, slechts enkele grepen.

Zoo uit het 3e opstel: HAASTIG OORDEELEN. Het begin daarvan laat ik voor helgenen het is. Al kan de schrijver het „zoo goed be- grijpen, dat vele der jongere collega's gedeeltelijk of geheel zijn meegegaan met de zooge- naamde gereformeerde beweging“, en al zij het ze daarom dan ook niet „kwalijk nemen“, toch moet hij het in ze „afkeuren“, want dat meegaan was een gevolg van hun „haastig oordeelen en veroordeelen“.

In alle beschiedheid zou ik alleen willen vragen hoe Dr. GRONEMEIJER zoo zeker is, dat zijn jongere collega's uit die dagen „zoo haastig oordeelden“. Ik weet, dat er zijn geweest, die wel overvrijd, maar toch waarlijk niet overvrijd hebben gehandeld.

Maar wat in datselbe hoofdstuk verder staat, is als uit mijn hart geschreven. „Tegenover was van onzen voorganger alzo hooren is het best, zeer soepisch te zijn, er vooral geen oordeel op te vormen en niet te spreken. Er zijn in iedere gemeente menschen, die er op uit zijn den predikant voor zich in te nemen, doch kwaad te spreken van vroegere predikanten.“ Zoo uit het 4e opstel: HET ORVOEL JONG TE ZIJN.

Hoe jong we ook zijn als we in onse eerste Gemeente komen, wij zullen ons nooit de gelijken in leeftijd rekenen met de boezensoons en jonge arbeiders. Als predikant staan we op één lijn met de huisvaders, met deze gaan wij om. De zonen en dochteren, hoewel in leeftijd soms onze meerderen, zijn misschien op de katechi- stische onse leerlingen. Maar tegenover mannen en vrouwen van ontwikkeling en ervaring, en bovendien tegenover Vaders in Christus en Moeders in Israël gevoelen wij ons jong.“

Het 5e opstel: TE MOETEN PREKEN, komt voor jeugdige predikers zoo lezenswaardig voor, dat ik het, als het ging, hier in zijn geheel wil sou willen geven. De heeren moeten het zelf maar eens lezen.

Laat ik mij nog bepalen tot enkele aan- halingen uit een ander opstel: KLEINE GEBREKEN, en wel bij het preken. „Het zijn als wratten op een anders schoon gelaat.“ „Mij treft het onangenaam, wanneer ik in een gebed hoor: „laten wij“, inplaats van „laet ons“ of nog beter „doe ons“.

Ziet ook wat G. zegt over den niet gunstigen invloed die vaak door de „keur- meesters“ wordt goosend op jonge, God roekende zielen. „Zulke keurmeesters, zelfs al zijn zij in waarheid godvreesend, hebben wel iets van hooge boomen in een bosch. Onder

dese boomen wij niets groeien; zij verspreiden te veel schaduw en onderscheppen den regen, en als zij de droppels doorlaten, dan zijn het geen zachte regendroppels meer, maar dikke harde droppels, die het jonge gewas pijn doen. Men doet het best den jongen aanplant op eenigen afstand van hen te plaatsen“.

Maar genoeg.

Men doe ook onder ons zijn nut met deze Pastorale Onderonjes.

2. Dr. G. DOKKE, DE MOEDER DER GELOO- VIEN „ONZER ALLER MOEDER“. Met een voor- woord van Prof. M. NOORDTJ, Oosterbaan en Le Cointre — Goes.

Dit boek van Dr. DOKKE, predikant in de Gereformeerde Kerk van Nieuwduin, is een heel ander boek, dan de PASTORALE ONDERONJES van Dr. GRONEMEIJER.

Zijn exegetisch-dogmatische studien over de KERK, die de geleerde schrijver eerst als artikelen in een onzer kerkelijke bladen plaatste en die hij nu afzonderlijk heeft uitgegeven.

Natuurlijk „omgewerkt“ en „uitgebreid“, zoo- als men dat dan doet.

Prof. Noordtjy zegt er in zijn Voorwoord, in eigenaardige beeldspraak, dit van: „Zeker, een zoogenaamde wetenschappelijke „keuken“ biedt dit werkje ons niet. Maar toch verschaft het ons een wel toebereid, kostelijk gerecht, dat, hoe onopgesmukt ook in den vorm — goed doordacht is en vooral van de H. Schrift als doorknield“.

Na een inleiding handelt Dr. DOKKE hier over: De Kerk en de Wedergeboorte; Zichtbare en onzichtbare Kerk; De ware Kerk; De een- heid der Kerk; Het Zaad der Wedergeboorte; De Zendingstaak; Kerkformatie; Evangelisatie; Bevestiging der hypocrisis.

Wie in dergelijke monographien over dog- matische onderwerpen belangstelt, zal dit boek niet zonder verrijking van inzicht en ook niet zonder stichting lezen.

Officiële Berichten.

De Geref. Kerk te Buitum is de eerste gemeente in Friesland uit de Afscheiding. Den 21en Juni a.s. is het 75 jaar geleden, dat zij zich losmaakte van de organisatie van 1816. Op Zondag 19 Juni hoopt Prof. Bavinck voor de gemeente op te treden om over de Afscheiding te spreken.

Namens den Kerkeraad:

Dr. J. H. JANSEN.
E. J. DE VRIES.

Buitum, 7 Juni 1910.

De Heere heeft ons aanvankelijk zeer gezegend, doordien Hij de liefde van meerdere broeders en zusters er toe bewoog, gehoor te geven aan een oproep in De Herant van 22 Mei j.l. Door onzen penningmeester, den heer D. van Dijk, te Stratrum, werd voor den arbeid in deze kleine en zwakke gemeente ontvangen: A. Loumou, Sluisdijk 1; C. J. Versluys, Corn. Anthoussier, A'dam 2; Dr. N. te Bl. 5; v. D. Meppel 2; Meijerk. Bichon van IJsselmonde, Korte Voorhout, s' Hage 5; E. Fleisch, Willemstad 1; Mevr. van den Bas Havendijk, Gorinchem 10; X. te Boskoop 5; Dr. E. K. te K. 1; N. N., Rotterdam 5; Groll. Geref. Kerk, Amsterdam 2.

Zeer dankbaar zijn we voor dit verkregen resultaat. Dankbaar aan den Heere, dankbaar ook aan de milde gevers en geefsters. Dringend aanbevelend.

Namens den Kerkeraad van de Geref. Kerk te Eindhoven—Stratum:

A. WILDEBOER, scriba.

Eindhoven, 8 Juni 1910.

Kort verslag van de Vergadering der Classis Liden, 12 Mei 1910.

Dr. Erdmans opent namens de roepende Kerk van Boskoop de Vergadering met het lezen van Gods woord en gebed.

Dr. Woudstra is Praeses.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd. Aan drie Kerken wordt advies gegeven in sake tucht. Dr. Koers brengt rapport uit van de Deputaten, beoemd voor de Evangelisatie en de bevordering van eenheid van Kerkelijk leven. Dit rapport geeft tot uitvoerige bespre- kingen aanleiding, en de Deputaten zullen hunnen arbeid voortzetten.

Dr. Woudstra doet mededeeling namens de Zendingdeputaten, waaruit blijkt, dat de arbeid van Dr. Netelenbos geregeld voortgaat, en vooral het Ziekenhuis door zeer velen bezocht werd. Een der helpers is tijdelijk naar Dijkla gezonden, om daar beter bekwaamd te worden tot den arbeid. De gedachte om te Woonsoob onder de Europeanen te gaan werken, blijkt voor uitvoe- ring niet wel vatbaar te zijn. Naar meerdere helpers zal op Java worden uitgezonden. — De Zendingdag der Classis zal D. v. 3 Augustus gehouden worden te Sassembum. — Naar aan- leiding van een bijzonder geval heeft een der kerken voorgesteld: „Nu een lidmaat ondanks gedurige vermaning den dienst des Woords in de Geref. kerk niet bijwoont, maar de verga- dering bezoekt van eene kerk die buiten het Geref. kerkverband staat; komt de kerkeraad,

overwegende, dat „schraping“ niet kan gelden als tuchtmiddel, (acta Utrecht); overwe- gende, dat de excommunicatie niet kan toege- past worden op lidmaten, op wie overigens de kerkeraad den inhoud van het formulier van den Ban niet toepasselijk acht (Acta Utrecht art. 147),

tot de Kerken van de Classis Liden met de vraag, of het tijdstip niet gekomen is, dat de Geref. kerken het formulier van den Ban in dien zin wijzigen, dat het ook voor leden als de hier bedoelden kan gebruikt worden, of dat voor zoodanige gevallen een afsonder- lijk formulier wordt opgesteld“.

Na uitvoerige bespreking wordt besloten eene Commissie te benoemen, die omtrent deze zaak de volgende Vergadering met advies en voor- stellen zal dienen. De drie predikanten van Liden worden als deze Commissie aangewezen.

Als Deputaten voor Art. 11 en 13 D. K. worden herbenoemd Dr. Impeta en Dr. Meyering. In de plaats van Dr. Passchier, die niet meer in het ambt van ouderling staat, zal Noordwijk een anderen broeder benoemen. Dr. Erdmans wordt herbenoemd als Deputaat voor Art. 19.

Tot Afgevaardigden naar de Particuliere Synode, D. v. 15 Juni te Liden te houden, worden gekozen: als prima de predikanten J. J. Impeta, H. Meyering en J. Thijss, en de ouderlingen D. de Buijs, J. Moraal en K. Zandbergen; en als Secunda de predikanten E. H. Broekstra, J. Druwa en N. Koers, en de ouderlingen N. Aars, N. Francken en A. Vermeulen.

Aan Liden wordt opgedragen, zoo noodig

eene buitengewone Vergadering der Classis samen te roepen in de tweede helft van Juni. Haterswoude is roepende kerk voor de volgende vergadering.

De Praeses sluit met dankzegging, nadat gezongen is Ps. 84 vs. 3.

Namens de Classis,
H. J. KOUWENHOVEN DZ.

Buitenland.

Hongarije. Miskiening van Calvijn.

Enige maanden geleden meldten wij, hoe in Hongarije, naar aanleiding van het Calvijneest, vele geschriften in het licht waren gegeven om de beteekenis van den grooten reformator en van zijne werken aan de Hongaarsche Gereformeerden voor oogen te stellen. Er verscheen echter ook een geschrift, dat men als een giftig onkruid beschouwen moet 'welk door zijn heil- loozen stank veel nadeel aan de Gereformeerde kerk van Hongarije deed en dat eerst in den laatsten tijd door een radicalen maatregel uit den tuin dezer Kerk kon verwijderd worden. Wij bedoelen de Karakteristiek van Calvijn door professor Eugen Zovanyi.

Zovanyi werd uit Roomsche ouders geboren. Als 18jarig jongeling, kon hij het niet zijn weerbarstige natuur, die geen gezag kon ver- dragen, in het Priesterseminarium niet uit- houden. Hij ging tot de Gereformeerde Kerk over en volbracht zijne Theologische studien (van 1883—1887) aan de Ev. Geref. Theologi- sche faculteit te Sárospatak. Onder zijn mede- studenten onderscheidde hij zich door zijn voor- schenden geest, zijn voorliefde voor historische onderzoekingen en door zijn slagvaardigheid, scherpe tong en welverstand. Als student, en later als academisch docent en vice bibliothe- caris, gaf hij een bundel historische optellen in het licht, maar tegelijk openbaarde hij gemis aan pietet tegenover mannen die hun ambt in de kerk en aan de Hoogeschool met eere bekleedden, wanneer zij hem in den weg kwamen of zijn onteelbaarheid bestreden.

In 1892 werd hij, na zich eerst te Sárospatak als priyaat-docent gevestigd te hebben, als predikant te Kolosvár benoemd. Na een jaar had hij het daar zoo gemaakt, dat er een kerkelijk proces tegen hem begonnen werd, zoodat hij het geraden achtte, een andere plaats te zoeken. Dit gelukte hem; hij werd te Tiszasolva, een aanzienlijke gemeente, be- roepen. Maar ook daar kon hij slechts eenige jaren rustig leven; hij kreeg het weldra met de gemeenteleden te kwaad. Een kerkelijk proces werd tegen hem begonnen, waarin hij tweemaal vrijgesproken en ten derden male tot een geld- boete veroordeeld werd. Van zijn kant klaagde hij honderden van de leden zijner kerk wegens beleediging aan, doch allen werden vrijgesproken. Toen zijn positie onhoudbaar geworden was, dong hij naar het professoraat in de Kerk- geschiedenis te Sárospatak en werd als zoodanig, al was het niet zonder vrees, om den naam die hij als kerkhistoricus verworven had, be- noemd (1901). Kort na zijn optreden als hoog- leeraar begon hij een veldtocht tegen hen, die hem wantrouwden of niet gemogen waren zijn ongegronden eisch om meer tractement in te willigen. De algemeene vergadering van het kerkdistrict aan gene zijde van de Theist en het bestuur van de Hoogeschool te Sárospatak keurden het doen van Zovanyi openlijk af en verklaarden vertrouwen te stellen in de mannen die door dezen aangevallen waren. Het hielp niets. Daarop richtte hij zijn aanval tegen de Bestuurscommissie der Hoogeschool. De uitkomst was, dat zijn aanklachten deels ongegrond, deels overdreven verklaard werden, waarom hij tot een vermaning veroordeeld werd. Nauwelijks was dit proces afgeleerd, of hij beleedigde dan algemeen geacht negentigjarigen bisschop Bartholom Kün. Wederom werd een proces tegen hem begonnen, ditmaal gepaard met schorsing, en opnieuw werd hij tot een berisping veroordeeld.

Na zijn optreden als hoogleeraar werd Zovanyi door het kerkdistrict opgedragen de „Christelijke Kerkgeschiedenis“, door zijn voor- ganger Wargha geschreven, te hersien en te voleindigen. In het begin van 1908 verscheen het derde deel van dit boek, waarin de schrij- ver zich aldus over Calvijn uitlaat:

„Calvijn kan in den gebruikelijken zin des woords niet als een reformator beschouwd wor- den. Waar heeft hij zijn reformatorische wer- zaamheid opvolgd? Nergens. Toen hij naar Genève trok, vond hij daar alles al gereed, en zijn arbeid aldaar was niets anders dan orga- niseeren en het scheppen van orde in de dingen die reeds aanwezig waren. Hij die niet anders deed dan de denkbeelden van anderen over- nemen en daaruit datgene kiezen, wat hem het meeste leek. Bij een reformator behoort een arbeid van iets hooger beteekenis, dan die van Calvijn was. De reformator schept een nieuwe wereld, die beter en voortvrijflijker is, dan de oude was. Hij stelt zich tegen de officiële, maar bedorven opvatting van een gehele wereld, en schoont hij aan het gisende en verborgen verlangen van zijn eeuw niting geeft, zoo be- stormt hij toch door zijn optreden de bestaande orde en den heerschenenden geest. Al wilde en ondernam Calvijn te Genève iets dergelijks, het was echter slechts in een kleinen kring in een taal of een kanton; zijn streven was ook niet tot bevordering van den vooruitgang, maar van den achteruitgang, want allereerst was het tegen het Zwijnglozisme gericht. ... Luther was de wereld-reformator, niet Calvijn. Zonder den arbeid van Luther, had Calvijn waarschijnlijk nooit aan de verbetering der kerk gedacht, vooral omdat het hem aan den zelfopoffrenden heldenmoed ontbrak, dien een reformator hebben moet. Hij vloot tweemaal uit Parijs. Hoe ideaal-hoog staat daarentegen Luther, die ook daar naar Worms gegaan zoo zijn, al waren daarin sooveel duivelse als pannen op de dakken. Luther was, volgens de nu reeds algemeene opvatting, de ongetuigbaarste groote held van de geschiedenis der reformatie. ... Op den weg der ontwikkeling vormde de schepping van Calvijn een station, hetwelk zijn oppervlakkige geest als een eindstation wilde beschouwd hebben. ... Calvijn was geen scheppende geest, men kon hem een collecticus noemen. De karakteristieke elemen- ten van zijn systeem zijn alle aan anderen on- leend. ... Dit alles doet natuurlijk zijn groot- heid minder worden, maar een nog nadeeliger invloed op zijn naam oefent het oordeel van een onbevangen geschiedbeschrijving over de beruchte uitkomst van zijn kerkelijke tucht. Het is toch een op grond van authentieke berichten, ook door Protestantische schrijvers erkend feit, dat de zedelijke strengheid van Calvijn, die tot de wilde overdraagzaamheid ontwaarde, zich in een gehele reeks van mon- sterachtige wreedheden openbaarde.“

Zoo schreef een hoogleeraar van een Theo-

Wet

in Nederland.

de wet van 29 Juni 1881 (Staatsblad N. 124.)

1694.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.50 bij vooruitbetaling, voor het verder Buitenland en Ned-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandlaars, Postdirectie etc. Advertentie van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van bedragen f —.12 per regel.

een volstrekte zekerheid biedende macht gesproken worden. En op wat daaronder, daarachter of daarboven lag paste men dan welbewust niet alleen het igno- rans, maar ook het ignoramus toe. Wat

schappelijke ernst en nauwkeurigheid onder- zoeken kon, maar wisse en waarachtige zekerheid gaven deze studien nooit. En juist dit wisse en waarachtige kon en wilde men niet prijsgeven. Immers, gaf men dit

logische inrichting, die door de Hongaarsche Gereformeerde Kerk, en wel door de Calvinistische voorvaders, enkel tot sterking en bevestiging van de Helvetische of julaar van de Calvinistische belijdenis in Hongarije, in het leven werd geroepen, en die door de rijke mid- delen, welke de vaders daarvoor schonken, en door de gaven der Gereformeerde Kerken onderhouden wordt.

Hoe is het te verklaren dat Zovanyi zich aldus smadelijk over den geestelijken vader der Geref. Kerken uitliet? Is er iets van zijn vroeger opleiding bij hem blijven hangen? Zou hij, doordat hij eigenlijk een geestverwant van Servet is, zich zoo hebben uitgesproken? Zou hij verbitterd geworden zijn door de vele pro- cessen die tegen hem gevoerd werden? Wij weten het niet. Zeker is het, dat de Gerefor- meerden in Hongarije het niet hebben willen ongestraft laten, dat een hoogleeraar zich aldus over Calvijn uitprak. Ze hebben zich de miskenning van hun geestelijken vader Calvijn door Zovanyi niet laten welgevalen. Het Generale Convent dier Kerk was juist toen in April 1908 het derde deel van Wargha's Kerkgeschiedenis (met het ahangsel omtrent Calvijn) verscheen, te Boodapest vergaderd. De karakteristiek, die daarin door Zovanyi gegeven wordt, werd door een der leden voorgelezen. Het gehele Convent was verontwaardigd f de uiting van Zovanyi werd een onttering van de Gereformeerde Kerk en van den grooten refor- mator genoemd. Ieder was van oordeel, dat men zoo niet het 400jarig gedenkfest van den geboortedag van Calvijn kon tegemoet gaan. Het Convent besloot daarom opheffing van de zaak te vragen aan de commissie voor de parochiale bibliotheek. Deze commissie ried, nadat zij het advies van de algemeene verga- dering van het kerkdistrict aan deze zijde van de Theist ingewonnen had, aan, het reeds ver- schenen maar nog niet verzonnen derde deel der kerkgeschiedenis zonder het ahangsel van Zovanyi in het licht te zenden en dit ahangsel te vernietigen. Dit voorstel werd door het algemeen Convent aangenomen.

De redacteur van de Sárospatak Reformator Supplé (Geref. bladen van Sárospatak) zond het karakteristiek dat Zovanyi van Calvijn ontwierp, aan onderscheidene kerkhistorici en Theologen van naam, om hun gevoelen daaromtrent in te winnen. De Berlijnsche hoogleeraar Harnack antwoordde, dat hij uit gebrek aan tijd aan het verzoek van den redacteur niet kon voldoen, maar toch schreef hij het volgende: „Maar dit eene wil ik wel zeggen, dat Calvijn de Mozes van West-Europa geworden is en dat zijn zedenwetgeving (Sittengesetzgebung) wellicht het gewichtigste moment in de grondvesting der moderne protestantische cultuurontwikkeling is. Zeker is Calvijn geen reformator als Luther, maar ook Luther is geen reformator als Calvijn geweest. Maar het zijn twee geheel verschillende typen van reformatoren. Persoonlijk is Calvijn ook mij weinig sympathiek. Maar reformatoren zijn ons niet geronden om ons sympathiek te zijn, maar om de menschheid tot een hoogen trap op te heffen. Dit heeft Calvijn ook gedaan.“

De hoogleeraar Paul Tschackert te Göttingen schreef: Het inliggend blad, hetwelk een referaat van Eog. Zovanyi bevat, is een treurig voorbeeld van verbaringwekkende onkunde omtrent het levenswerk van Calvijn. Calvijn is ongetwijfeld naar tijdsorde een man van de tweede generatie der reformatoren; hij heeft ook veel van Luther overgenomen, maar als dogmaticus en als kerk- organisator is hij een man van den eersten rang. Zijn geest beheerscht de Romaansche wereld in een deel der Germaansche; zijn hoogeschool is de kweekschool voor de Theologische jeugd van alle Romaansche Gereformeerde kerken; zijn Theocratische staat (ofschoon kennelijk verkeerd gebouwd) is een eeuw lang het bolwerk voor Evangelische zeden geweest. Toen hij atierf, oordeelde de Raad van Genève hem als „een karakter van groote majesteit“. Dat is het resultaat der jongste onderzoekingen.

Het oordeel van Prof. Simons te Berlijn luidt ongeveer evenzoo, en noch Harnack, noch Tschackert, noch Simons staan op het stand- punt der Ger. Kerk; veel eer zou men ze tot de moderne Theologen moeten rekenen.

Ook haalt de Hongaarsche redacteur het oordeel aan van Prof. Dr. Hugo Vischer te Utrecht, die schreef: „alles wat ik van deze zaak gehoord heb, neigt mij ertoe aan te nemen, dat de heer Zovanyi of een onwetende moet zijn, of wel een man met Jenuitische sympathien“.

Het is ten slotte gebleken dat Zovanyi de werken van Calvijn, gelijk zij in het corpus reformatorum gevonden worden, niet gezien en gelezen heeft. Zijn smadelijk oordeel over Calvijn ontleende hij aan de tweede of derde hand, voornamelijk aan de kerkgeschiedenis van Möllen Kawertin.

Het is natuurlijk goed, dat de Hongaarsche Gereformeerde kerk het geschrift van Zo-vanyi niet uit haar naam wilde gepropageerd zien. Maar betaamt het, dat hij, die toonde zoo on- kundig en zoo hatelijk te zijn, in zijn positie van professor in de kerkgeschiedenis blijft gehandhaafd?

WIMCKEL.

Voort Kinderen.

UIT KWAAD TOT GOED.

XIII.

TIEN GEBODEN.

Het duurde verscheidene weken eer Velders weer in staat was iets te doen, en nog vee- langer voor hij opnieuw in de smederij aan den arbeid kon gaan. Al dien tijd bleef hij ten huize van den baas, werd er trouw verzorgd en vriendelijk behandeld, zelfs nog wel beter dan in zijn kosthuis, schoon hij daar betaalde en bij Van Kampen niet.

Toen Velders den Heere danken kon, dat hij weer hersteld was — en dat danken vergat hij nu niet, gelijk zoo vaak vroeger — was hij ook niet meer geheel dezelfde als vroeger. Hij had tot nog toe ja wel steeds eerbied en ontzag gehad voor vrome menschen, maar 't was gelijk een straatjongen voor een politiedienaar, welken hij liefst ver van zich af ziet. Den dienst des Heeren had Jan steeds beschouwd als iets ver- velends, goed voor stijve en sombere menschen, niet voor wie blij door het leven willen gaan, en vooral niet voor jongelui.

Over deze dingen nu had Velders tijdens hij ziek lag, en kon nadenken, geheel andere ge- dachten gekregen dan vroeger. Zelfs begreep hij nu, hoe in dien baas, schijnbaar zoo streng en kort, toch een liefdevol hart woonde. Jegens hem, als jegens de twee andere huisgenooten gevoelde Jan groote dankbaarheid. En hij be- sloot dit te toonen zoodra het mogelijk zou wezen. Al aanstonds bood hij aan een pens voor niet te werken, om zoo de gemaakte kosten voor hem te vergoeden. Doch de smid wou daarvan niet hooren en zei kortsaf: „Met Gods hulp komen we dat ook wel te boven.“

Weer gingen een paar jaren voorbij, maar ze brachten voor Van Kampen weinig verbetering, of beter gezegd, hij ging al achteruit, de „Keeren“ — en dat waren vele aansienlijken — konden het hem niet vergeven, dat hij een „Oaneklant“ was. Dus wilde althans geen van hen zijn klant wezen.

Dat merkte onze smid maar al te goed in zijn zaak en in zijn beurs. Toen een zijner knechten stierf en een ander de stad verliet, had hij geen nieuwe in hun plaats genomen. 't Was ook niet meer noodig. In zijn boek viel al minder bij te schrijven. Wel had hij nog tal van klanten behouden, maar meest kleine burgers, en van die alleen kon de smederij onmogelijk bestaan.

Op zekeren morgen ging Van Kampen na het onthijt even de deur uit, om een bezoek te brengen bij den scheerder of den scheermester gelijk men destijds nog veelal zei, toen zulk een man ook tevens nog vaak zoo ongeveer als geneesheer dienst deed.

Hij trof echter den scheerder niet thuis. „De meester zou wel dadelijk komen.“ In afwachting daarvan zette hij zich neer. Wel hing er een vers aan de muur getiteld: „Aan den wachenden scheerkant“, maar onze vriend kende dat al haast uit het hoofd. Doch rondsniende ontdekte hij, dat er blijkbaar pas een tweede „schilderij“ den winkel was komen sieren. Uit tijdverlijf trad hij nader en verbeeld u zijn verbaazing toen hij daar las:

„DE TIEN GEBODEN DER HEEREN STATEN.“

„Wij zijn de Heeren uwen Staten die u nit de Slavernij der Heersucht voor eenige tijd uitgeleyd hebben.“

„T EERSTE GEBOD.

„Gij en zult geen anderen dan Oranje Staten voor uw aangezichte hebben.“

„T 2E GEBOD.

„Gij en zult geen gemenen beeldt nog eenig gelijkenisse maken; nog van Vader Hoofd, die in Vrankryk is, nog van Capelle, die in de aarde is, nog van eenig Patriot, die in het water gesmetten en onder de aarde is; Gij en zult om die niet zagen noch weenen, want wij de Heeren Staten zijn Heersachtige Staten, die de vermaning van Oranje niet hebben kunnen vergeven, also wij onse magt van hem alleen ontfangen. Daarom zullen wy u, of uwe kinderen laten bezoeken door het Jan Hagel, also wij zeert wel weeten bij een vrij Volk daar geen Regt toe te hebben, maar wij doen mildadigheid aan dnydende, die Oranje schreeuwen, schatten opbrengen om ons rijk te maken, en onse geboden onderhouden.“

„T 3E GEBOD.

„Gij en zult den Naam der Heeren Staten niet zonder Oranje doemen, want wij Heeren zullen niet onschuldig houden, die onsen naam ydelijk gebruiken.“

„T 4E GEBOD.

„Gedenken den 2den Maart, dat gij uw ligt niet vergeefs laat branden. Allen dagen moet gij nu oranje dragen, of gij wordt getript en gelagen, maar den 8sten Maart is de geboorte- dag van den Prins, den Heer uwer Staten, dan zult gij niet nalaten dubbel oranje te dragen, Gy, nog Uw Zoon, nog Uw dochter, nog Uw dienstknegt, nog Uw dienstmeid, nog Uw mist- kar, nog Uw vreemdeling, die met jenever-oly